

HOBUNE LONKAB

VI osa: Luude haigused

Kõige dramaatilisem hobuse luustikuga seotud vigastus on kindlasti luumurd. Luumurde võivad põhjustada hobuste temperament ja sporditraumad, kuid õnneks esineb neid suhteliselt harva ja järgnevas artiklis tuleb juttu ka teistest, sagedamini esinevatest luude haigustest.

TEKST: **TRIIN TOHVER**, LOOMAAARST, FOTOD: **TRIIN TOHVER, ERAKOGU**

LUUMUNA
Luumunaks nimetatakse luu pinnale ootamatult tekkinud kõva moodustist, mis alguses on katsudes valulik ja põhjustab enamasti ka longet. Haiguse tekkepõhjus on liiga suurest ja ebaühtlasest koormusest või löögist tingitud luunaha ehk periosti põletik. Kõige sagedamini tekivad luumunad tikkeluudele. Inglisekeelne väga levinud termin "*splint*" tähendabki tikkelluu luumuna.

Esiialgu ei pruugi moodustunud uus luu olla nähtav, kuid hobune reageerib vigastatud koha pigistamisele valulikult. Siiski suhteliselt ruttu tekib ka silmaga nähtav luuline turse. Enamasti hobused lonkavad seni, kuni luumuna on aktiivne ehk kasvab. Kui luunaha põletik taandub ja luumuna enam ei suurene, kaob tavaliselt ka longe. Kui luumuna kasvab nii suureks, et avaldab survet ümbritsevatele pehmetele kudedele ning longe püsib, peab luulise juurdekasvu eemaldama.

Luumuna on kõige lihtsam diagnoosida jala komplemisesel. Nagu teisi luulisi haigusi, tuleks leidu kinnitada röntgeniga. Ainult röntgenpildil saab luumuna kindlalt eristada luumurrust. Ultraheli aitab hinnata luumuna lähedust olulistele sidemetele ja kõõlustele.

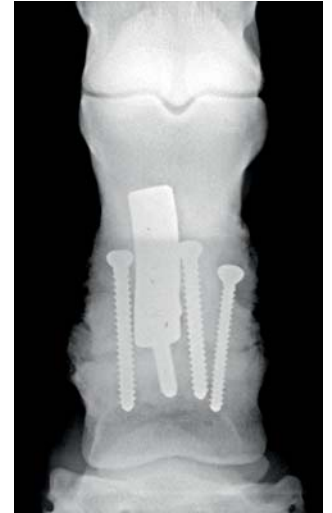

Kuni luumuna veel kasvab ehk on aktiivne, peab hobust hoidma sammurežiimil. Luunaha põletikku aitavad raviga soojad mähised ja suukaudsed põletikuvastased rohud. Kui luu pigistamine enam valu ei tekita, võib hobune uuesti aeglaselt treeningusse naasta. Kui tekkinud luumuna segab teisi struktuure (näiteks luudevahelist sidet) on ainsaks tõhusaks raviks operatsioon, mille käigus luumuna eemaldatakse.

Tikkelluude luumunad tekivad tihti noortel äsja treeningusse tulnud hobustel. Täiskasvanud hobuste jalga vaa-

Üleval: tüüpiline luuline juurdekasv piirdes kroonilise ringluuga hobusel
 Paremtal esimene: röntgenpildi abil saab kõige paremini määrata ringлуу ulatust
 Paremtal teine: piirdeliigese kirurgiline jäigastamine ehk artrodeesia kiirendab loomulikku ringлуу tekkimisprotsessi

dates leiab väga sageli vanu, mittevalulikke luumunasid. Enamasti ei põhjusta need longet ega muid probleeme.

RINGLUU

Ringluuks (ingl k ringbone) nimetatakse hobuste piirde- ja sõrgatsiluu paksenemist, mis on tekkinud luunahapõletiku (periostiidi) ja/või liigeste artroosi tagajärjel. Kui haigus puudutab ka piirdeliigest, põhjustab see ajapikku liigese jäigastumise.

Ringлуу tekib kroonilise ülekoormuse või pikaajalise ebäühtlase rautuse tagajärjel. Sarnaselt luumunale võib ringлуу moodustuda ka vigastusele järgneva põletiku tõttu. Töö kõval pinnasel (nt vankrihobustel) võib ringлуу moodustumist soodustada. Kui ringлуу hõlmab ka liigeseid (enamasti piirdeliigest), räägitakse osteoartroosi lõppstaadiumist.

Sarnaselt luumunaga tekib aja jooksul piirdeliigese ümbruses silmaga nähtav turse. Erinevalt luumunast on ringлуу korral uue luulise moodustise teke palju aeglasem ja võib esimestel kuudel jääda märkamata. Longe on märgatav, kuni ringлуу moodustumine on aktiivne. See võib kesta paarist kuust paari aastani. Tihti haigestuvad mõlemad esijalad, seetõttu on hobuse samm kinnine ja lühike ning longet võib olla raskem märgata. Pole võimatu, et hobused ringлуу moodustudes ei lonka, seda eriti juhul, kui liiges on jäänud terveks.

Ringлуу diagnoosi on kerge panna nii väliste sümptomite kui ka röntgeni abil. Tähtis on välja selgitada, kas haigestunud on ka liigesed ja kas ringлуу põhjustab longet. Nagu luumunade puhul, võivad paljudel hobustel olla ringluuga seonduvad muutused, mis ei tekita mingit ebamugavust.

Kui ringлуу moodustumine on aktiivne ja tekitab valu, ei tohiks hobusega ratsutada. Selle stabiliseerumist saab

LUUMURD

Kõige sagedamini on luumurrud seotud raskemate vigastustega nagu kukkumine suure hoo pealt või tugev löök

vastu luud. Peale otseste vigastuste esineb ka nn stressimurdusid, kus luu murdub liiga suure koormuse tagajärjel. Selliste murdude olemasolu ja tekkemehhanism inimestel on teada juba pikemat aega. Ka sporthobustel esineb ülekoormusest tulenevaid luumurde, kuid nende täpsed tekkepõhjused ja võimalik ennetus pole veel lõplikult selged. Eriti tihti esineb selliseid murdusid võidusõiduhobustel.

Ükskõik mis laadi luumurru puhul tekib 95% juhtudest hobusel äkiline tugev longe. Siiski esineb ka kergemaid lonkeid, mille puhul luumurrule kohe ei mõeldagi. Olenevalt murru suuruselt, tekib väliselt nähtav turse kohe või alles järgnevatel päevadel. Luu katsumine ja pigistamine on enamasti väga valulik.

Olenevalt murrust on diagnoosi panemine võimalik ka ainult kliiniliste sümptomite põhjal, seda eriti lahtiste luumurdude korral. Röntgenpiltide abil on võimalik kindlaks määrata murru ulatus ning määrata võimalik ravi ja teha prognoose.

Mõra puudumine röntgenil ei välista kahjuks alati selle olemasolu. Väiksemad mõrad võivad röntgenil esialgu varju jääda. Sellistel juhtudel tuleb röntgenit 5-7

Võidusõiduhobustel esineb luumurdusid sagedamini kui teistel sporthobustel

Vasakult: tikkelluu murd, sõrgatsiliigese murd, küünarluu murru paranemise prognoos on peale kruvidega fikseerimist hea, sõrgatsiluu murru osteosüntees ehk murru parandamine kruvide abil

päeva pärast korrata, kuna esimese nädala jooksul mõrad enamasti laienevad. Kahtluse korral võib alles pärast korduvaid röntgenpilte ja luumõra olemasolu välistamist, hakata läbi viima täielikku lonkeuringut painutuste ja närviblokaadidega.

Luumurru raviks on kolm võimalust: parandada murd kruvide ja/või plaatide abil, piirata hobuse liikumist, kuni murd on stabiliseerunud, pannes samas jala kipssidemesse, kui see on võimalik, või eemaldada murdunud tükk täielikult. Viimast varianti kasutatakse, kui luu küljest on murdunud väiksem tükk, mida ei ole võimalik enam kinnitada. Sellised on enamasti tikkelluu murrud, mille puhul eemaldatakse luu alumine äramurdunud tükk.

Kabjaluu murdude puhul piisab enamasti kabja panemisest kipsi ja pikaajalisest boksirahust. Lihtsamaid piirde-, sõrgatsi- ja kämblaluu murde on enamasti võimalik parandada kruvide ja/või plaatide abil. Kõik luumurrud, mis jäävad kämblast ülespoole, on üldiselt halvema prognoosiga. Neid murde on operatsiooni abil kinnitada tunduvalt raskem ning ainsaks ravivõimaluseks on hobuse liikumise täielik piiramine. Sellise nn konservatiivse ravi edukus sõltub paljuski hobuse iseloomust ja murru suurusest. Nii mõnigi väiksem mõra võib paraneda, kui hobune on piisavalt kannatlik ja nõus kuude kaupa rahulikult boksis seisma. Kuigi hobuseid ei saa täielikule voodiravile määrata, on kasutusel nn liikuv kandraam, mis hobust toetab ja võtab enda kanda kuni poole looma raskusest.

Luumurru ravi võimalikkus ja sellega kaasnev prognoos sõltuvad nii murru asukohast ja iseloomust (lahtine või kinnine murd, nihestunud või mitte), kui ka sellest, mitut struktuuri see hõlmab (rohkem kui ühte luud, liigesest läbiulatuv murd jne). Murrud, mille tagajärjel on tekkinud mitu üksteisest eraldunud luutükki, mis tähendab, et luu on täielikult purunenud, on alati halva prognoosiga.

Pärast luumurru operatsiooni on vajalik pikk puhkus, millest esimesed kuud peab hobune veetma ainult boksis.

Hobune on treeningust väljas pool kuni poolteist aastat. Erandi moodustavad tikkelluu murrud.

Luumurrust paranenud hobused pöörduvad pärast taastumisperioodi enamasti oma eelneva sportlaskarjääri juurde tagasi ja võivad uuesti võistelda, isegi tiptasemel. See sõltub muidugi murrust ja hobuse taastumisvõimest. Kui luumurd ulatub liigesesse, siis tekib selles ajapikku artroos, mis võib seada edasisele treeningule piiranguid. kiirendada ja valu vähendada süstides piirdeliigesesse kortisooni. Nooremaid hobuseid, kes peavad võimalikult ruttu treeningusse naasma, saab opereerida, et liigese jäigastumist kiirendada (artrodeesia). Kui hobune ei lonka, pole otsene ravi vajalik, see võib protsessi isegi aktiveerida. Ringluuga hobuste jaoks on eriti tähtis tasakaalus rautus. Paljude hobustega, kellel on ringluu probleem, on võimalik ratsutada nende kõrge eani. Piirdeliigese jäikuse tõttu on selliste hobuste samm tihti kinnine, mis ometi ei tähenda, et neil oleks valu. Selliseid hobuseid treenides tuleb hoolikalt jälgida pinnase kvaliteeti ning kindlasti vältida

kõva pinnast. Ka peab selliste hobustega ratsutades jälgima, et soojendusfaas oleks tavalisest pikem.

LUUPÕLETIK

Luusiseseid põletikulisi protsesse tuleb eristada eelnevalt mainitud luunaha põletikust. Sellist luupõletikku on võimalik diagnoosida ainult

magnetresonantskaamera abil, seetõttu on tegemist veterinaarias veel väga uue ja paljuski teaduslikult uurimata haigusega. Võib öelda, et luusisene põletik on ainuke luuline haigus, mida ei ole kuidagi võimalik näha röntgeni abil. Sellest tulenevalt on paljugi luu-põletikku puudutavast informatsioonist oletuslik või humaanmeditsiinist üle võetud.

Arvatakse, et luusisene põletik tekib kas trauma, kroonilise ülekoormuse või luude ainevahetushäirete tulemusel. Võimalik, et haigust põhjustab korraga rohkem kui üks nendest teguritest.

Enamasti tekib longe aeglaselt paari nädala jooksul. Kuna diagnoosi panemine ilma magnetresonantsuurin-guta on võimatu, lonkavad hobused olenemata ravist pikemat aega enne haiguse lõplikku diagnoosimist. Ula-tusliku luupõletiku korral on kirjeldatud ka tugeva lonke äkilist tekkimist, mis võib põhjustada isegi luumurru kahtluse.

Närvide anesteesia abil saab kindlaks määrata hai-guskolde piirkonna, kuid luude ümbruses on palju teisigi struktuure, mis võivad valu tekitada. Röntgen-ja ultrahelipiltidelt ei ole luusisest põletikku võimalik näha. Ka sintigraafiauuring ei pruugi põletikku näi-data. Ainuke aparaat, millega luude sisse näha, on mag-netresonantskaamera. Sellest aastast on võimalik selliseid viia läbi ka Eestis, maaülikooli suurloomakliinikus.

Kuna haiguse tekkeprotsessid on veel teadmata, on ka ravivõimalused piira-tud. Algselt on tähtis jala immobiliseerimine, kas tugeva sideme või kipsi abil, eriti kui longe on tugev. Natuke aitavad suukaudsed põletikuvastased ravi-mid. Proovida võib ka luude ainevahetust ergutavaid ravimeid (bifosfonaadid, nt Tildren), nende raviefekt on aga siiani tõestamata.

Uskudes senist veterinaariaalast informatsiooni ja humaanmeditsiinis avaldatud uurimusi, võime kindlad olla, et luusisest põletikku esineb ka siinsete sporthobuste hulgas. Pikaajaliste teadmata põhjusega ravimresistentsete longete puhul tuleb alati kaaluda luupõletikku kui üht võimalikku diagnoosi. **H**

Magnetresonantsstomograafia pilt hobuse sõrgatsiluu põletikustmagnetresonantsstomograafia pilt hobuse sõrgatsiluu põletikust

TRIIN
TOHVERI
HOBURAVI

- Spordimeditsiin ja lonkeuuringud**
- kaasaskantav digitaalne röntgen
 - kõõluste, liigeste ja sidemete ultraheli

Hambaravi

- tavakontroll ja viilimine
- paradontoosiravi

Sisemeditsiin

- hingamisteede haigused

24h hädaabi teenus

Ülevaate kõigist pakutavatest teenustest ning palju muud huvitavat :
www.tohver-veterinary.com

Triin Tohver
+372 5186 416
Triin.Tohver@gmail.com